

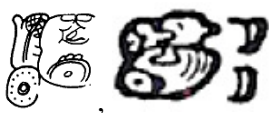
5. Мова ієрогліфічної писемності майя

5.1. Проблема мови ієрогліфічної писемності майя

Свідчення джерел колоніальної доби про те, що ієрогліфічна писемність у XVI столітті побутувала серед майя Юкатану, також як приклади Ланди, вказують на мову майя Юкатану (юкатекську або власно майя) як на мову ієрогліфічних записів. Саме такої точки зору дотримувався Л. де Роні. Ю.В.Кнорозов виявив у Дрезденському рукопису ряд записів, що відповідають фонетичним формам саме юкатекської мови: числівник "три" записано як *o-x(o)*, '*ox*', числівник "одиннадцять" – як */b'u-/lu-ku*, *b'uluk*, дієслово "бере" – *k'a-m(a)*, *k'am*. Терміни "схід", *la-K'IN*, та "захід", *chi-K'IN*, вживані у рукописах, серед мов родини майя-кіче також властиві саме юкатекській. Водночас, Ю.В.Кнорозов звернув увагу на те, що записи деяких слів, граматичних форм відрізняються від засвідчених в юкатекській мові XVI-XVII століть. Зокрема, запис слова "олень" знаком T671, *chi*, не відповідає його фонетичній формі в юкатекській (*keh*), хоч є близьким до неї у мовах двох інших груп лінгвістичної родини майя-кіче: ч'оланських і чонтальських (*chij*). Сам Ю.В.Кнорозов припустив, що форма відображає ранній, архаїчний етап розвитку мови майя Юкатану, і важав, що мова писемності, принаймні, рукописів, це стародавня юкатекська: "Між мовою ієрогліфічних текстів і старою мовою майя спостерігається значна схожість... Це, звичайно, не означає тотожності обох мов. Стародавня писемна мова склалась, імовірно, на межі нашої ери, та, вочевидь, в основному відповідає розмовній мові доби заселення. В подальшому вона майже не змінювалася, залишаючись традиційною жрецькою мовою..." [12: 233].

Однак, подальші дослідження лінгвістів виявили, що зміна приголосної <*k> на <ch> не відбувалася на жодному етапі розвитку юкатекської, тобто, у слові "олень" мовою майя Юкатану ніколи не промовлялася приголосна <ch>. Натомість, така фонетична особливість притаманна саме ч'оланським і чонтальським мовам. Більш точні читання ієрогліфічних записів, які стали можливими у 1990-х роках, виявили ряд інших випадків відповідності ієрогліфічних записів саме ч'оланським мовам. Зокрема:

у разі <k>/<ch> міжмовного чергування, де <k> відповідає юкатекській та мовам її групи (так званим півострівним), а <ch> – ч'оланським, окрім згаданого вище *chi*, *chij*, "олень":

, T207:671,126, *o-chi*, *OCH-chi*-ya, '*ochiiy*', "входити", юкатекське *okol*;

, T93:502, *ch'a-ma*, *ch'am*, "брати", юкатекське *k'am*;

, T116:671, *ni-chi*, "квітка", юкатекське *nik*;

, T668:126, *cha*-ya, "риба", юкатекське *kay*;

у разі <ch>/<t> міжмовного чергування, де <ch> відповідає півострівним мовам, а <t> – ч'оланським:

, T710:59, *pa-ti*, *paat*, "позаду", юкатекське *pach*;

, T513:59.126, *u-ti-ya*,

, T513:59.126, T1049.59:126, *UH-ti-ya*, 'u[h]tiiy,

"ставатися, відбуватися", юкатекське *uchul*;

, T59.679, *ti-i*, *tii*, "отвір, двері", юкатекське *chi*';

, T673.44:59, *yo-to-ti*, *yotoot*, "дім такого-то", юкатекське *y-otoch*;

у разі <o>/<u> міжмовного чергування, де <o> відповідає півострівним мовам, а <u> – ч'оланським:

, T216:248, *su-ts'i*, *suuts'*, "Кажан" (назва місяця), юкатекське *sots'*.

Вирішальне значення мав аналіз граматичних показників дієслів, який виявив, що в багатьох випадках у Дрезденському рукопису і практично завжди – в епіграфіці Класичної доби – вони відповідають системі граматичних показників дієслів, наявній у підгрупі так званих східноч'оланських мов, ч'ольті (зараз зниклій) та ч'орті. Зокрема, саме для цих мов властива система суфікса пасиву транзитивних дієслів *-aj*, інтранзитивних дієслів *-Yu* та суфікса перфекта позиційних дієслів *-wan*, що має пряму аналогію в мові класичних написів [20:329-334]. У зв'язку з цим С.Хаустоном, Дж. Робертсоном та Д.Стюартом було запропоновано гіпотезу про "класичний ч'ольті" як про мову класичних текстів [20:337-338]. У пізнішій роботі Д.Стюарт, зокрема, зазначає: "Фонологічні риси ч'оланських лексем широко задокументовані в написах, зокрема, у поширеному використанні /ch/ в якості відображення прото-майяньського /*k/... Вагомість ч'оланських доказів є беззаперечною, і нещодавно з'явилися ще переконливі докази, що серед ч'оланських мов ч'орті та їхня мова-предок ч'ольті були у найтіснішій близькості з мовою класичних написів. Це впливає з порівняльного аналізу дієслівних форм серед ч'оланських мов, з демонструванням дуже тісного споріднення з ч'ольті-ч'орті ..." [43:107].

Однак, картина в ієрогліфічних текстах майя є більш складною.

По-перше, в текстах з Північного Юкатану та в рукописах, які мають, імовірно, юкатанське походження, зустрічається певна кількість словоформ, що відповідають півострівним, а не ч'оланським фонетичним нормам. Окрім виявлених Ю.В.Кнорозовим і згаданих вище числівників 'ox і b'uluk (в ч'оланських мовах *hux* і b'uhluch), це також:

, T25.534:220b 136:44:112, *ka-la-ke-ji-to-TOOK'*, *Kal Kej Took'*, назва місцевості, що включає в себе слово *kej*, "олень" (Йула);

, T92.13.738:565.534:24, *tu-u-ka-ta-la-IL*, *tu' ka' talil*, удруге (Чічен-Іца);

, T738.1002, *ka-na*, *kan*, "чотири" (Ек' Балам);

, T673/315:145, *yo-to-che*, *yotoch*, "дім такого-то" (Шкалумк'ін).

На думку окремих дослідників, зокрема, Р.Вальда, у Дрезденському, репрезентовано граматичні форми дієслів, які притаманні півострівним, а не ч'оланським мовам, а саме, записи активних форм комплетиву транзитивних дієслів з ергативним займенником та суфіксом *-aj* [44: 43-45]:

, T13.920:669.181 1055a, *u-te-k'a-ja NAAH*, *'utek'aj naah*, "він обійшов будинок";

, T1.715:669.181 1022, *u-pa-k'a-ja TSIN-ni*, *'upak'aj tsin*, "він висадив юку".

Автори гіпотези про "класичний ч'ольті" вважають ці явища наслідком впливу розмовної юкатекської мови на мову писемності, яка, з їхньої точки зору, на Юкатані була мовою книжної культури (як, наприклад, латина у середньовічній Франції, Італії чи Іспанії). Так, Д.Стюарт зазначає: "Мовою майя Юкатану сьогодні широко розмовляють на всьому півострові Юкатан, у своїй стародавній формі вона була, поза сумнівом, присутня у північній частині рівнин за стародавніх часів. Попри це докази, що юкатекською широко писали в класичних написах, є обмеженими. Окремі слова можуть мати юкатекське походження, але граматична будова текстів має бути цілковито ч'оланською. Як це пояснити? Найбільш підхожа ідея в тому, що стародавня мова ч'ольті/ч'орті писемності була *lingua franca*, що використовувалася століттями для складання царських текстів, навіть у регіонах, де населення не розмовляло ч'оланською" [43:107].

Проте, фонетичні форми, непрапанні ч'оланським мовам, зустрічаються також у написах Класичної доби з південних міст, наприклад:

k'uh – "бог, священний" (повсюдно), в ч'оланських мовах – *ch'u'*:

, T603:740, *k'u-hu*,

, T40.1016, *K'UH*;

kan – "змій" (Паленке, Калакмуль, Копан, Помона), в ч'оланських мовах – *chan*:

, T33:25.764[1000d],

, T33.738a.764/168, *K'UH-ka-KAN-AJAW*,

, T4.25.25:764, *NAAH-ka-KAN*;

k'am – "брати, взяти" (Паленке), у ч'оланських мовах – *ch'am*:

, T669:142, *k'a-ma*;

ka'yo't – "рибалка" (Паленке), для ч'оланських мов реконструюється **chayom*:

, T25:25.673a:74, *ka-yo-ma*;

kab' – "земля" (Паленке), для ч'оланських мов реконструюється **chab'*:

; T204.217:25.556, *u-TAL-ka-b'a*;

kot – "стіна, мур" (Тоніна, Калакмуль), для ч'оланських мов реконструюється **chot*

, T1.110:44:563b, *u-ko-to*.

Д.Стюарт вважає, що ці слова є архаїзмами, які відтворюють форми проточ'оланської мови, що були наявними до того, як у ній відбувся перехід *<*k>* у *<ch>*: "... У південних містах ми знаходимо дані про архаїчні записи, які приблизно відповідають протомайянським формам, і які могли "скам'яніти" у писемності вже століттями потому, за часів їх використання писарями пізньої класики" [44: 107-108]. Однак наявність таких форм може пояснюватися також поліетнічним характером населення класичних міст Петену і Чіапасу, в якому були присутніми як ч'оланські, так і півострівні (юкатекські) елементи, мовні норми яких знайшли відображення в текстах, і наявністю діалектних відмінностей з різним співвідношенням таких елементів. Принаймні, саме цим найкраще пояснюється обставина, що у створеному в 669 році в П'єдрас-Неграс тексті на "Панелі 2" дієслово "взяв" записано *ch'a-CH'AM*, *ch'am*, а в сусідньому Паленке у 735 році – *k'a-ma*, *k'am*.

Дослідження ієрогліфічних текстів призвели дослідників до висновку про наявність рис впливу на їхню мову з боку представників мов ще однієї групи родини майя – чонталь (див. 45). Дійсно, деякі граматичні показники, зафіксовані в писемності (зокрема, суфікс позиційних дієслів *-waan*), є спільними для східноч'оланських мов, мови писемності і чонтальських. При цьому вони вперше фіксуються у північно-західному Чіапасі, зоні найбільш близькій до місць проживання сучасних носіїв мов чонталь, і в подальшому у VII-VIII століттях поширюються в Петені аж до Копана (в Копані такі форми з'являються, коли матір'ю місцевого царя була жінка з Паленке, міста в північному Чіапасі).

Окремі слова, зафіксовані у класичних ієрогліфічних написах (наприклад, *tsutsiiy*, "закінчився", *'uxb'al*, "вигравіруваний") не зустрічаються у відомих словниках ані юкатекської, ані ч'оланських мов, проте, відомі в лексичних матеріалах мови цельталь. Але, це не обов'язково означає, що певна частина народу, що використовував писемність, розмовляла цельталь, оскільки словники, зокрема, ч'оланських мов, є досить неповними, і відповідні слова, що зафіксовані у лексикографічних матеріалах стосовно цельталанських мов, могли просто залишитися за межами словників ч'оль, ч'орті та ч'ольті.

2. Фонетика

Прямі дані про фонетику мови ієрогліфічної писемності майя відсутні. Тому вона реконструюється на основі припущення про спорідненість з іншими мовами родини майя, зокрема, з ч'ольті-ч'орті (див. 32:54-55, 42:1).

а. Приголосні

Згідно з найбільш поширеною реконструкцією у мові ієрогліфічної писемності майя існувало 20 приголосних, артикуляційну класифікацію яких наведено нижче:

	Губні	Зубні	Альвеопалатальні	Велярні	Глотальні
Проривні:					
прості	<i>p</i>	<i>t</i>		<i>k</i>	‘
глоталізовані	<i>b'</i>	<i>t'</i>		<i>k'</i>	
Африкати:					
прості		<i>ts</i>	<i>ch</i>		
глоталізовані		<i>ts'</i>	<i>ch'</i>		
Щілинні (фрикативні)		<i>s</i>	<i>x</i>	<i>j</i>	<i>h</i>
Носові	<i>m</i>	<i>n</i>			
Бокові		<i>l</i>			
Напівголосні	<i>w</i>		<i>y</i>		

Особливістю реконструйованої системи консонантів мови ієрогліфічної писемності є протиставлення простих – глоталізованих фонем у рядах проривних і африкат.

Механізм утворення глоталізованих приголосних дослідники мови ч'оль Вільбур і Евелін Ауліе (Aulie) описують наступним чином: „Поряд із тим, що органи мовлення займають положення, щоб утворити відповідний приголосний, має закритися щілина між голосовими зв'язками (glotis), перешкоджаючи таким чином проходженню повітря через останні” (46:18). Внаслідок цього утворюється приголосний, що супроводжується глотальною паузою (glottal stop), звуком, схожим на <'> в англійському <bo'l>, “bottle”.

Опозиція простих і дзвінких проривних для мови писемності дослідниками не реконструюється, дзвінкий <b'> протистоїть простому <p> як глоталізований (цим мова писемності подібна сучасному ч'орті), хоча в сучасному ч'оль і в півострівних мовах зафіксовано потиставлення простого, глоталізованого та дзвінкого губних проривних: <p>/<p'>/<b'>, а „абетка Ланди” наводить окремі знаки для „p”, „b” та „pp” (тобто, „p”).

Для мови ієрогліфічної писемності Класичної доби притаманно протиставлення <j> велярного <h> глотальному, однак, аналіз текстів свідчить, що вже у VIII столітті н.е. різниця між цими фонемами почала зникати (47:79-80). У сучасних ч'оланських та юкатекській відмінності між ними не існує (хоча в мові майя Юкатану вона зберігалася до XVII століття).

У сучасних мовах майя дослідження фіксують наявність простих та палаталізованих (пом'якшених) алофонів у проривних, зокрема, <t> і <tʲ>, <k> і <kʲ> в ч'оль, <k> і <kʲ> в юкатекській (48:9-10; 49:18). Але, у мові ієрогліфічних написів такі явища не виявлялися.

6. Голосні

Для мови ієрогліфічної писемності майя реконструюється наявність п'яти простих голосних:

Підйом	Ряд		
	Передній	Середній	Задній
Верхній	<i>i</i>		<i>u</i>
Середній	<i>e</i>		<i>o</i>
Нижній		<i>a</i>	

Кожна голосна крім простого (основного) варіанта має ще три комплексні:

довгий (VV);

глоталізований або реартикульований (V');

аспірований (Vh).

Довга голосна має подовжене звучання порівняно з простою.

Артикуляція глоталізованої (реартикульованої) голосної переривається глотальною паузою.

Артикуляція аспірованої голосної закінчується глотальним щілинним (глотальним спірантом) <h>.

Кожен із варіантів голосної є самостійною фонемою, що змінює значення. Отже, в мові ієрогліфічних написів було 20 голосних.

Дифтонгі в мові ієрогліфічної писемності зустрічаються дуже рідко, як виключення.

5.3. Морфологія

У мовах майя прийнято виділяти наступні лексико-граматичні розряди слів:

іменники;

займенники;

прийменники;

прикметники;

дієслова;

числівники;

частки.

5.3.1. Іменники

Як іменники, зазвичай, розуміють клас слів, що мають значення предметності, тобто, спроможність набувати ознаки й учиняти дії. Зокрема, до іменників належать позначення осіб, речей, місць, станів і якостей.

5.3.1.1. Морфологічні класи іменників

За морфологічною будовою іменники мови ієрогліфічної писемності майя можна поділити на:

прості;

префіксальні (утворені за допомогою префіксів);

суфіксальні (утворені за допомогою суфіксів);

складні.

Прості іменники

Словоформа простих іменників співпадає з коренем, наприклад:

, T2, EK', 'ek', "зоря"; , T503, IK', 'ik', "вітер";

, T501, HA', ha', "вода"; , T87.741a, TE'-e, te', "дерево";

, T683.18var, ja-yi, jaay, "чаша"; , T1016.507, k'u-tsi, k'uu[h]ts, "тютюн".

Префіксальні іменники

Префіксальні іменники утворюються шляхом набуття коренем або словоформою відносного префікса 'aj- (перед іменниками чоловічого роду) чи 'ix- (перед іменниками жіночого роду). Зазначені префікси надають іменникам значення:

особи, пов'язаної з певною діяльністю, заняттям:

, T12.Scribe-hand:556, AJ-TS'I[h]B'-b'a, aj-ts'üi[h]b', "людина письма", "писар", від ts'i[h]b', "писати, малювати";

, T12.671:136, AJ-chi-ji, 'aj-chij, "мисливець", букв."людина оленів", від chij, "олень";

T12.756.568, *AJ-u-xi?-lu*, *'aj-ixul(?)*, "гравірувальник", від *'ux-*, "гравірувати";

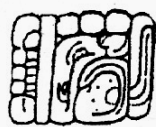
особи, що володіє певним предметом:

, T229.1016:23, *a-K'UH-na*, *a(j)-k'uhu'n*, "сановник", "господар священного паперу" (імовірно, головної пов'язки з паперу, що була знаком високого рангу), від *k'uh*, "священний", та *hu'n*, "папір";

, T12.X:570, *AJ-LAJU'N-B'AA[h]K*, *'aj-laju'n-b'aa[h]k*, "господар десятих бранців";

T12.III:767:528.116, *AJ-HUX-LAKAM-TUUN-ni*, *'aj-hux-lakamtuun*, "господар трьох великих каменів (стел)";

особи, яка походить з певної місцевості чи мешкає у певній місцевості:

, T12.671:528 23.585a, *AJ-chi-ku na-b'i*, *'aj-chi'knaa[h]b'*, "людина з Чіікнааба", тобто, з Калакмуля;

, T122.504 21².568:501, *AJ b'u²-lu-HA'*, *'aj-b'ub'ulha'*, "чоловік із Бубульха";

, T1002 16.743/168, *IX YAX-a-AJAW*, *'ix-yaaxa' 'ajaw*, "владарка з Йашха".

Суфіксальні іменники

Мова ієрогліфічної писемності майя характеризується досить багатою системою словотворчих іменникових суфіксів (докладніший аналіз див.: 19: 26-32, 36-39, 39: 15-41). Серед них можна, зокрема, виділити наступні:

-а – утворює іменники зі значенням "особа, яка має відношення до певного явища, заняття, чи походить із певного міста":

, T1035a:12, *K'A[h]K'-a*, *k'a[h]k'a'*, "людина вогню";

, T607:758a.1035a:12, *jo-ch'o-K'A[h]K'-a*, *joch'k'a[h]k'a'*, "висвердлювач вогню";

, T130.Bird.229, *wa-B'E'-a*, *Wab'e'a'*, "людина з Вабе";

-aj – суфікс віддієслівних іменників, що зазначають природу дії:

, T602:563a.181, *pa-sa-ja*, *pa[h]saj*, "відкриття, розкриття, поява", від *pa[h]s-*, "відкривати, робити видимим".

-aj – абсолютивний суфікс іменників, що позначають особисті речі:

, T3:60.1040.181, *u-ha-AJ*, *'uhaj*, "намисто";

-el – суфікс іменників, що позначають конкретні речі:

, T1:556 221:188 751:142, *u-b'a-ke-le* *B'A[h]LAM-ma*, *'ub'akel b'alam*, "кістка ягуара" (конкретна кістка конкретного ягуара, а не взагалі кістка, див. 43:111);

-ib' – суфікс, що вказує суб'єкта або інструмент дії (агентивно-інструментальний)

, T228.23:585a, *a-na-IB'*, *'anib'*, „різьбяр”;

T644b-585a, *CHUM-tu-IB'*, *chum'ib'*, "лава, сидіння", від *chum-*, "сидіти";

, T62.128:501.585a, *yu-UCH-IB'*, *yuch'ib'*, "посудина для пиття", букв. "поїлка", від *uch'-*, "пити";

-ich – суфікс іменників із збільшувальним значенням:

, T671[544]:116, *K'IN-ni-chi*, *k'inich*, "велике Сонце";

-*il* – суфікс іменників із узагальненим значенням:

, T544:528.548;24, *K'IN-TUN-HAB'-IL*, *k'intunhab'il*, "посуха";

-*iil* – суфікс назв окремих місцевостей :

, T12.16:116.534, *AJ-YAX-ni-la*, *aj-yaxniil*, "людина з Йаш Нііль", тобто, з Ель-Кайо;

-*is* – абсолютивний суфікс іменників, що позначають частини тіла людини:

, T669[556]:57, *k'a-b'a-IS*, *k'ab'is*, "рука";

-*its* чи -*aats* – непродуктивний суфікс іменників, що позначають матеріальні речі:

, T279.173.507, *o-mi-ITS*, *omits*, "жезл із пір'ям";

, T33:565:124, *K'UH-OK-ITS*, *k'uhul ookits*, "священна платформа";

, T679:25:124, *i-ka-tsi*, *i[h]kaats* "оберемок" (у переносному значенні – „данина”).

-*l* – суфікс віддієслівних прийменників, що зазначають суб'єкта (агента дії):

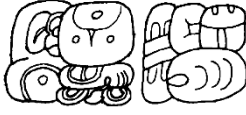

, T177.507fac:178, *pi-tsi-la*, *pitsiil*, "гравець у м'яч";

-*lel* – утворює іменники, що позначають соціальний статус

, 59:188:188/168, *ti-AJAW-le-le, ta 'ajawlel*, "на владарювання"

, T644b.534:88:126 102.188/168, *CHUM-mu-la-ji-ya ta-AJAW-le, chumlaajiy ta 'ajawle(l)*, "від того, як сів на владарювання";

, T644a:178 59.74:528.516c:188, *CHUM-la-ji-ya ti-KALOOM-TE'-le, chumlaajiy ti' kaloomte'le(l)*, "від того, як сів у сані калоомте";

-nal – утворює іменники, що позначають місце походження чи знаходження:

, T117:507.23:534, *wi-tsi-na-la, witsnal*, "гірська місцевість, нагір'я";

, VI.T632:561/86:139, *WAK-MUYAL-CHAN-NAL-la, wak muyal chanal*, "шоста місцина хмарного неба";

, T95.728/86:140, *IK' WAY-NAL-la, ik' waynal*, "місцевість темного простору";

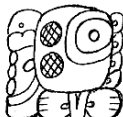
, T12.524/86, *AJ-HIX-NAL, aj-hixnal*, "істота з місцини оцелотів".

-oom – непродуктивний суфікс окремих іменників:

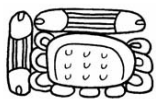

, T1040var.:173, *JOL-mi, joloom*, "голова";

-o'm – суфікс, що утворює іменники, які зазначають суб'єкта (агента) дії (агентивний суфікс):

, T228.516b.134:74, *a-AK'-no-ma, a(j)-ak'no'm*, "офірувач";

, T110.110:134[595]:142, *ko-ko-no-ma*, *kokno'm*, "захисник, охоронець".

Дж. Робертсон висловив припущення про існування суфіксів віддієслівних імен, що позначають дію, *-ya(j)* чи *-yajel* (див. 49a:322-324):

, T3.601[528]:126, *u-chu-ku-ya*, '*uchukya(j)*', „захоплення у полон такого-то”;

, 18:258:200 126.617:69:139, *yi-pi ya-je-la*, *yiruaje'l*, „посилення такого-то”.

Однак, граматичні функції відповідних показників потребують подальшого вивчення.

Складені іменники

Складені іменники утворюються шляхом складення двох або більше коренів. Прикладами таких іменників (нечисленних в ієрогліфічних записах), є:

, T544:528.548, *K'IN-TUN-HAB'*, *k'intunhab'*, "посуха" = *K'IN* + *TUN* + *HAB'*;

, T1:660:23, *JUUN-TA[h]N-na*, *juunta[h]n*, "турбота" = *JUUN* + *TA[h]N*.

5.3.1.2. Абсолютні та присвійні форми іменників

Абсолютні форми іменників

У мовах майя, у тому числі у мові ієрогліфічної писемності, обов'язковим є зазначення тотожності або нетотожності особи, речі або явища, позначених іменником, особі, яка каже (розповідачу, автору), або співрозмовнику (читачу). Така тотожність або нетотожність позначається шляхом набуття іменниками особливих суфіксальних займенників, так званих абсолютивних займенників.

У разі тотожності іменника розповідачу (авторові) абсолютна форма утворюється шляхом набуття займенника – *-e'n* :

, T228.117:537 221.23, *a-wi-na-ke-na*, 'awinake'n, „я той, хто є твоєю людиною/служником”

у разі тотожності іменника співрозмовнику (читачеві) – займенника *-at*:

, T1.1141:51, *u-MAM-ta*, 'umamat, „ти той, хто є його дідом”.

У разі, коли іменник нетотожний ані розповідачеві, ані співрозмовнику, тобто, є третьою особою, абсолютивний займенник має нульове значення:

, T920:142, *te-ma*, *teem-ø*, „трон (який не є я чи ти)”;

, T238.117:23:102, *a-wi-na-ki*, 'awinaak-ø, "він той, хто є твоїм служником”;

, T204.671:59:116.24, *u-chi-ti-ni-IL*, 'uchitinil-ø, „його віттар вогню (який не є я чи ти)”;

, T679.25:507, *i-ka-tsi*, 'ikaa[h]ts-ø, „данина (яка не є я чи ти)”

, IV.T87.1000d.130, *CHAN-TE'-AJAW-wa*, *chante'* 'ajaw-ø, „чотири владарі (які не є мною чи тобою)”.

Форму, яка зазначає лише тотожність/нетотожність іменника розповідачеві або співрозмовнику, прийнято позначати як абсолютну форму іменника (absolutivestateofnounstem).

Присвійні форми іменників

У випадках, коли особи, речі або явища, позначені іменником, знаходяться з іншими особами, речами або явищами у відносинах належності (річ А належить особі Б) чи властивості (якість В притаманна особі Г), іменники, що позначають осіб, речі або явища, належні або властиві іншим, виступають в особливій присвійній формі (possessedstateofnounstem).

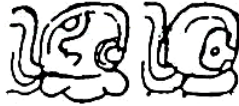
Постійним елементом всіх типів присвійних форм є особливі присвійні (ергативні, від грецького ἐργατης, „діюча особа”) префіксо-займенники, які вказують, чи є особа, у присвійних

відносінах з якою заходиться іменник, розповідачем, чи його співрозмовником, чи третьою особою.

Якщо особа, у присвійних відносінах з якою заходиться іменник, є розповідачем, присвійна форма утворюється за допомогою присвійного префіксо-займенника першої особи *ni-* (Д.Стюарт пропонує розглядати цей знак як морфосилабограму і читати *IN-*, 43:114):

, T116.21:528, *ni/IN-b'u-ku*, *nib'u[h]k/‘inb'u[h]k*, „мій (того, хто каже) одяг”;

, T116.526:24 116.598:24, *ni/IN-KAB'-ILni/IN-CH'EEN-IL*, *nikab'ilnich'eenil/‘inkab'il‘inch'eenil*, „моя (того, хто каже) земля, мое (того, хто каже) поселення”.

Якщо особа, у присвійних відносінах з якою заходиться іменник, є співрозмовником, присвійна форма утворюється за допомогою присвійного префіксо-займенника другої особи *a-* (перед приголосними) чи *aw-* (перед голосними):

, T229.3.1016:24, *a-K'UH-IL*, *‘ak’uhil*, „твої боги” ;

, T229.67:534, *a-wo-la*, *‘awo’[h]l*, „твое серце”.

Якщо особа, у присвійних відносінах з якою заходиться іменник, не є розповідачем або співрозмовником, присвійна форма утворюється за допомогою присвійного префіксо-займенника третьої особи *u-* (перед приголосними) чи *yo-* (перед голосними):

, T3.534:25.25, *u-la-ka*, *‘ulak*, „його таріль”;

, T229.36:1016:24, *u-K'UH-IL*, *‘uk’uhil*, „його боги”;

, *yo-O[h]L-la*, *yo’[h]l*, „його серце”.

Крім характеру осіб, у присвійних відносінах із якими знаходиться особа, річ або явище, позначене іменником, присвійна форма зазначала також кількість таких осіб: одна, в цьому разі вживалися зазначені вище присвійні префіксо-займенники однини, або більше, ніж одна, коли

вживалися присвійні займенники множини. Щоправда, в ієрогліфічних записих з іменниками надійно засвідчено лише присвійний займенник множини першої особи:

, III.25:21:534, *HUX-ka-b'u-la*, *huxka'b'uul*, „багато нашої квасолі”.

Утворення окремих типів присвійних форм іменників

У мові ієрогліфічної писемності майя існує декілька морфологічних типів присвійних форм іменників, що розрізняються залежно від значення іменників.

Зокрема, можна виділити наступні типи присвійності:

1) Звичайна присвійність. Характеризує всі іменники крім тих, для яких притаманні зазначені далі особливі типи присвійності.

2) Тісна присвійність (в англійській літературі "intimate possession") – іменник в посесивній формі позначає особисті речі та частини людського тіла (50:199-209).

3) Часткова присвійність – іменник в посесивній формі знаходиться стосовно іншого іменника у відношенні частки до цілого (як наприклад: "стіна будинку");

4) Надприродна присвійність – іменник в посесивній формі позначає надприродні речі. Такими речами є, зокрема: божества, місця поховань, місцеперебування богів, утілення богів, смерть, померлі батьки, родоначальники;

5) Окрема присвійність – іменник в посесивній формі позначає окремі категорії явищ, як то: камені, періоди часу, знаки та винагороди.

Аналіз ієрогліфічних текстів та їх порівняння з матеріалами відомих мов майя дозволяє виділити такі моделі утворення присвійних форми окремих типів іменників.

а) Форми звичайної присвійності утворюються шляхом набуття іменником присвійного префіксо-займенника:

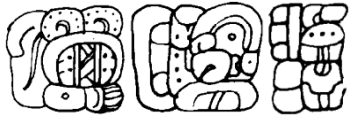
, T204.556:102 152.751, *u-b'a-ki ITSAM-KOKAAJ-B'A[h]LAM*, *'ub'aa[h]k* *'Itsam Kokaaj B'a[h]lam*, "бранець Ісам-Кокаах Бахлама";

, T232.44:669:624b 12:1035a.279.1121:102, *u-to-k'a-PAKAL AJ-K'A[h]K'-o-CHAA[h]K-ki*, *'uto'k'pakal Aj K'a[h]k' O(l) Chaa[h]k*, "зброя Вогнеперого Бога Дошу";

, T3.74:18.88 12.669:114, *u-ma-yi-ji AJ-k'a-xa*, *'umayij Aj K'ax*, "тютюн Ах К'аша";

, T115.44:563b:59 1.40.1016:24 12.177:507.178.506, *yo-to-ti u-K'UH-IL AJ-pi-tsi-la-O[h]L*, *yotoot 'uk'uhil aj pitsil o[h]l*, "дім богів мужнього серцем" ;

, T126.33.1002:670:140 1002.573a/168, *ya-YAL-la IX-TS'AK-AJAW*, *yal 'Ix Ts'ak Ajaw*, "син владарки Іш Ц'ак";

, T62.634 III.28:548 93.672 12.257:944 36.278:553b/168.130, *yu-ne HUX-WINAL-HAB' ch'a-ho AJ-TOK'-TI' K'UH-SA'-AJAW-wa*, *yune(n) hux winal-hab' ch'aho(m) Aj Tok' Ti' k'uh(ul) Sal ajaw*, "син (того, хто живе) третє двадцятиріччя, мужа, Ах Ток' Ті', священного Сальського владаря".

б) Форми тісної присвійності утворюються шляхом набуття іменником присвійного префіксо-займенника з утратою абсолютивного суфікса *-aj* чи *-is*:

, T757/405.181, *B'AAH-hi-AJ*, *b'aahaj*, "тіло; зображення, образ", але

, T204.757/405 18[545]:561.1030c:178, *u-B'AAH-hiyi-IK'-K'IN-CHAN-K'AWIIL-la*, *'ub'aahYik'inChanK'awiil*, "зображення Йік'ін Чан К'авііля";

, T1.757 1006a, *u-B'AAH IXIM*, *'ub'aah 'Ixim*, "образ Бога Кукурудзи",

, T741c.757 565.765[516c]:188 556.758a:110, *u-B'AAH ta-OK-te-leb'a-ch'o-ko*, *'ub'aah ta 'Oktelb'a' ch'ok*, "зображення/особа у Святилищі Стовпа старшого царевича";

, T89.602:683, *tu-pa-AJ*, *tu'paj*, "серги", але

, T116.90:603, *ni-tu-pa*,

nitu'p, „мої серги”,

, T3.89:602 117.548/168, *u-tu-pa wi-HAAB'-*

AJAW, *'utu'p wi(nal) haab' 'ajaw*, "серги двадцятирічного владаря";

, T57.405:683, *si-hi-AJ*, *sihaj*, "дарунок", але

, T204.57:136.1.671:59.712:556, *u-si-ji*

u-chi-ti-CH'A[h]B'-b'a, *'usij*

'uchiitch'a[h]b', "дарунок спільного творення";

, T757.57, *B'AAH-IS*, *b'aahis*, "голова", але

, T59.665:713 89.204:757 3:212:764, *K'AL-SAK-HUUNtu-u-B'AAH*

u-KOKAN-CHAN, *k'alsakhu'ntub'aah* *'UkokanChan*, "пов'язання білої діадери на голову Укокан Чана";

, T944.57, *TI'-IS*, *ti'is*, "рот, пащека", але

, T122.1.944 764, *K'A[h]K'-u-TI'-KAN'*, *K'a[h]k' 'Uti Kan'*, "Вогонь –

Пащека Змія".

с) Форми часткової присвійності, надприродної присвійності та окремої присвійності утворюються шляхом набуття іменником присвійного префіксо-займенника та суфікса *-il* (19:26-32):

, T232.602:57:82 115.902:59, *u-pa-si-IL* *yo-OTOOT-ti*, *'upaasil yotoot*,

"брама будинку такого-то";

, T512a:21;24 3:19[528]:24 756[528.177]/168:130, *ye-b'u-ILu-tu-ku-IL-xi?-ku?-pi?-AJAW-wa*, *ye'[h]b'il'umukil* *Xukuup(?) 'ajaw*, "сходи гробниці Шукуупського (?) владаря";

, T204.539[585a]:24, *u-WAY-b'i-IL*, *'uwayb'il*, "спочивальня (вид святилища) такого-то";

, T115.110:585a:24 17.64:761, *yo-ko-b'i-IL YAX-ITSAM-AAT*, *yokb'il Yax Itsamaat*, "вівтарна платформа (бога) Йаш Іцамаата";

, T89.909:82, *tu-MUK-IL*, *t-umukil*, "у могилі такого-то";

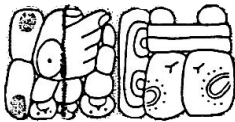

, T1.767 528.116:24, *u-LAKAM TUUN-ni-IL*, *'ulakam tuunil*, "великий камінь (тобто, стела) такого-то".

д) виявленим у текстах випадком форм окремої присвійності є, імовірно, записи деяких віддієслівних іменників, які у разі, коли виступають як пасивні члени присвійної конструкції, набувають суфікса *-je-la*, аналогічного засвідченому в ч'ольті суфіксові *-ojel* (див. 86:386):

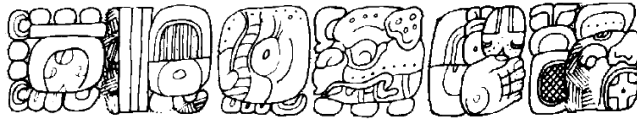
, T738c 59.807.617:69:178 228.506:178, *U ti-mi je-la a-O[h]L-la*, *'utimije'l 'a(w)o[h]l*, "задоволення твого серця";

, T105.218:69:178 1.XII:200, *u-TSUTS-je-la u-CHA'LAJU'N-PI[h]K*, *'utsutsuje'l 'ucha'laju'n pi[h]k*, "завершення дванадцятого чотирьохсотріччя";

Іменники у присвійній формі можуть вживатися в тексті самостійно та у складі іменникових конструкцій.

За самостійного вживання поряд із іменником у присвійній формі відсутній іменник в абсолютній формі, відносини з яким зазначає присвійна форма. У цьому разі значення іменника у присвійній формі є близьким до українського іменника, визначеного особистим присвійним займенником:

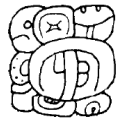

, II.VIII:T522:136[126] XVII.548:136[126] 740:136:126 764[751]:142 679.58.665:713 89.1:757, *CHA'-WAXAK-WINIK-ji-yaHUKLAJU'N-HAB'-ji-yaSI[h]Y-ji-yaKAN-B'A[h]LAM-mai-K'AL-SAK-HU'Ntu-u-B'AAH*, *cha'*, *waxakwinikjiy*, *huklaju'nhab'jiysi[h]yijiyKan-B'a[h]lam* 'ik'alsakhu'ntub'aah, “два (дні), вісім двадцятків і сімнадцять років було від того, як народився Кан Балам до пов'язання білої діадеми на **його** голову”.

Іменникові конструкції описано в розділі 5.3.2.

5.3.1.3. Категорія числа

У мові ієрогліфічних текстів майя категорія числа на цей час установлена лише для іменників, що позначають людських осіб. При цьому одиниця має нульовий граматичний показник, а множина утворюється за допомогою суфікса *-tak*:

, T229.168:518b:130, *a-AJAW-wa*, *'ajaw*, “владар”, але , 683b:130/VIII 12:168:559[544], *WINIK-wa-WAXAKa-AJAW-TAK*, *winik-waxakajawtak*, “двадцять вісім владарів”;

, T758a:110, *ch'o-ko*, *ch'ok*, “юнак”, але , IV.T59:102:24 758a:110.559[544], *CHAN-ti-ki-lich'o-ko-TAK*, *chantikilch'oktak*, “чотири юнаки”.

Стосовно множини іменників, що позначають неживі речі, Д.Стюарт, С.Хаустон та Дж.Робертсон припустили, що її граматичним показником є варіант знака T142 з імовірним читанням *-o'b'* (51:II-26: 43:119-120), наприклад:

, T1:117:529:142, *u-wi-WITS-OB'*, *'uwitso'b'*, “гори такого-то”;

, T1014var.1034:142var, *HO'-HAB'-OB'*, *ho' hab'o'b'*, “п'ять років”.

Однак, ця гіпотеза потребує додаткового підтвердження.

5.3.1.4. Категорія роду

У мові ієрогліфічної писемності майя категорія роду як така відсутня. Але, імена жіночих персонажів зазвичай мають префікс *IX-*:

, T1002.563a.181[534]:45, *IX-sa-ja-la-ju*, *ix sajal Ju(j)*, “сановниця з роду Ігуани”;

, T1002.28:548:142var./168, *IX-WINAL?-HAB'-OB'?-AJAW*, *ixwinal(?) haab'o'b'* ‘*ajaw*, “владарка двадцятиріччя”.

5.3.2. Займенники

Займенники прийнято визначати як слова, що безпосередньо не називають осіб, речі та явища або їхні ознаки, а лише вказують на них.

Виявлені в мові ієрогліфічної писемності майя займенники поділяються на два великі класи: інкорпоровані та самостійні.

Інкорпоровані займенники

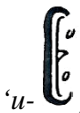
Інкорпоровні займенники не утворюють самостійних словоформ, а включаються (інкорпорується) до словоформ інших частин мови. Відомо дві групи інкорпорованих займенників: абсолютивні та ергативні (присвійні).

Абсолютивні особисті суфіксальні прийменники утворюють абсолютні форми іменників і беруть участь у відмінюванні неперехідних (інтранзитивних) дієслів. До словоформ вони інкорпорується наприкінці їх, як префікси. Для мови писемності реконструюється наступна система абсолютивних займенників:

	Однина	Множина
1 особа	-e'n	?
2 особа	-at	?
3 особа	Ø	-o'b'

Ергативні (присвійні) префіксальні особисті займенники беруть участь в утворенні присвійних форм іменників і прийменників та у відмінюванні перехідних (транзитивних) дієслів. До словоформ вони включаються на початку, в якості префіксів. Реконструюється наступна система ергативних займенників:

	Однина	Множина
1 особа	ni-'in- 	ka- , kaw-
2 особа	'a- , aw-	?

3 особа	 , y-	‘u-, ‘uy- ... -o’b’
---------	--	---------------------

Гіпотеза про емпатичний абсолютивний займенник

В деяких випадках перехідні дієслова в активній формі, що є присудками у підрядних реченнях, мають закінчення *-iiy*, наприклад:

 , T126.534:136[126], *ya-la-ji-ya*, *yalajiiy*,

 , T.13.944[504].136[126], *u-WE’-ji-ya*, ‘*uwejiy*.

Можливо, що кінцеве *-iiy* у цьому разі є записом емпатичного (підкреслювального) займенника „саме це”, „саме його”: *yalajiiy* „саме це він сказав”, ‘*uwejiy*, „саме їх вони з’їли” (див. 43:140).

Однак, нерідко такі форми транзитивних дієслів супроводжуються іменниковими прямими доповненнями:

 , T204.262:928:135.126 232.178:738:74.1030p:116, *u-me-k’e-ji-yau-la-ka-ta-TUUN-ni*, ‘*utek’jiy* ‘*ulakamtun*, „торкнувся рукою великого каменя (= стели)”.

У цьому випадку вжиття емпатичного займенника, що мусив би замінювати таке доповнення, позбавлено сенсу, тому більш імовірно, що *-iiy* є суфіксом, який зазначає доконаний вид дієслова, а не емпатичним займенником.

Самостійні займенники

Самостійні займенники утворюють окремі словоформи. В ієрогліфічних текстах майя виявлено вказівні, особисті та відносні самостійні займенники.

Вказівні займенники

Вказівний займенник *alay* чи *lay*, „ось”, зазначає початок речення:

 , T229.617:126 1014.18 1.248:556 849[747a].130, *a-LAY-yaT’AB’-yiu-ts’i-b’a-liAJAW-wa*, ‘*alayt’ab’aay* ‘*uts’i[h]b’aal* ‘*ajaw*, “ось з’явився розпис владаря”;

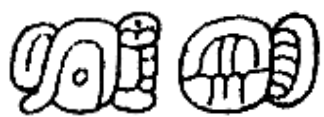

, T229.Earflare:126 1014var:18 1.248:585a 1002.181, *a-LAY-yaT'AB'?*-yiu-ts'i-b'ina-ja, 'alayt'ab'?'aay 'uts'i[h]b' naj, “ось з'явився розпис – прикраса(?)”;

, T29.1001:126 X.500[765] XIII.281[743]:57:126, *a-LAY-yaLAJU'N-OKHUXLAJU'N-K'AN-a-si-ya*, 'alaylaju'nOkhuxlaju'nK'anasiiy, “ось день 10 Ок 13 число місяця К'анасі”.

Вказівний займенник *ha'*, „це”, „цей” вказує особу. В напису на „Панелі 3” з П'єдрас-Неграс він, можливо, вжитий із закінченням множини *-tak*:

, T512var.229 565.25, *ha-a ta-ka, ha'tak*, „ці”.

Емфатичний вказівний займенник *hiin* підкреслює саме цю особу: „це він (вони)”.

Вказівний займенник *hi'* імовірно вказує на місце, „тут”, „ось тут”:

, T405 229.512var 23.647/86, *hia-hana-T647-NAL, hi' ahana(j) ...nal, hia-ha-na-NAL, hi' ahananal*, „ось твоя їжа (?)”.

Вказівний займенник *b'au*, “так, у такий спосіб”, вказує спосіб дії:

, T556.126 74:520.181, *b'a-yama-cha-AJ, b'ayumachaj*, „так схоплений”.

Особисті займенники

Особисті самостійні займенники замінюють у реченні іменники, які вказують особу. Наприклад:

T740[585a] 51.60.1040:103, *hu-b'ita-ha-ta, huub' ta' ha'at*, „мушля для тебе”.

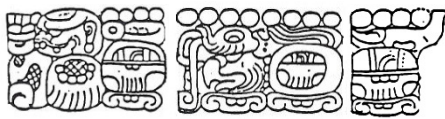
, T74:520.181 170:”Twodropped ‘ko’” Rabbit 103.63:528:23 116.950, *ma-cha-ja ...-mo-ko-mo(?)T'ULta-hi-nani-MAM, machaj t'ultahiinnitam*, „немає кроля ...Мокома (?)в мене, мій діду”.

На основі аналізу текстів реконструюється наступна система особистих займенників:

	Однина	Множина
1 особа	 T405:528.23, <i>hi-na, hiin</i>	?
2 особа	 T60.1040:103, <i>ha-ta, ha'at,</i> „ти”	?
3 особа	 T60.1040, <i>ha-i, hai',</i> „він”	 T60.1040.279:556, <i>ha'o'b',</i> „вони”

Відносні займенники

Самостійні особисті займенники можуть виступати також як відносні займенники, що запроваджують підрядні речення у складних реченнях, наприклад:

T60.1040:694.556.IV:87:561:23
IV:117.746:23.IV:116:561:23 IV.294:561:23, *ha-o-b'a-CHAN-TE'-CHAN-naCHAN-MIIN-CHAN-naCHAN-ni-CHAN-naCHAN-MAY-CHAN-na, ha'o'b'chante' chan, chanMiinchan, channi' chan, chanmauchan,* „вони ті, хто є чотирма стовбурами небес, чотирма Міінами небес, чотирма верхівками небес, чотирма дарунками небес”;

, T512var:280 585a.12:513 756a.568, *ha-o-b'iaJ-u-xu-lu, ha'oob'aj-uxul,* “вони ті, хто є гравірувальниками”.

Крім того, в текстах часто зустрічається часовий відносний займенник *i-*, “і тоді”, “до того, як”. Він впроваджує підрядні речення, що описують події, які сталися після спливання певного часового проміжку:

T1.573a:12 XI.XII:522:126

513:59.126 679.513:59 X.500[533] VIII.58:405:528, *u-TS'AK-aB'U[h]LUCHCHA'LAJU'N-WINIK-yau-ti-yai-u-tiLAJU'N-AJAWWAXAK-SAK-SIHO'M*, *'uts'aka'* *b'u[h]luchcha'laju'nwinikiy*
'u[h]t'i'u[h]tiylaju'n 'AjawwaxakSak-Siho'm, "спливання за порядком одинадцяти (днів), дванадцяти
 двадцятко було від того, як це сталося, до того, як стався день 10 Ахав 8 число місяця Сак".

5.3.3. Прийменники

Прийменники є частиною мови, що слугує для опису відносин між іменниками або між іменниками та іншими частинами мови.

У мові ієрогліфічної писемності майя можна виділити два великі класи прийменників: абсолютні та присвійні.

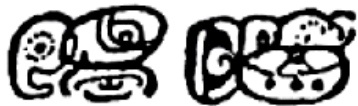
5.3.3.1. Абсолютні прийменники

Абсолютні прийменники завжди виступають у простій, абсолютній формі. У написах Південної смуги та в рукописах вживаються два абсолютні прийменники: *ta* (у сполученні з ергативним займенником третьої особи однини – *tu*) і *ti* (така система прийменників властива ч'оланським і чонтальським мовам колоніальної доби).

Обидва описують напрям, місце перебування і відповідають українським прийменникам „у”, „на”, „до”. При цьому, у Дрезденському рукопису обидва займенники вживаються у паралельних контекстах, але з різними іменниками, наприклад:

, T238.667:23 59.17:87, *a-A[h]N-na ti-YAX-TE'*, *a[h]nan ti' yaxte'*, „рухається на дерево сейби”, але

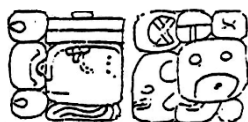
, T238.667:23 96.277:507, *a-A[h]N-na ta-wi-tsi*, *a[h]nan ta' wits*, „рухається на гору”.

Імовірно, тут мають місце індивідуальні правила сполучення синонімічних прийменників з певними іменниками. Крім того, можна припустити наявність діалектних особливостей у вживанні зазначених прийменників.

Окрім вказівки на просторовий напрям для абсолютних прийменників устанавлюються також деякі інші значення. Зокрема,

ta або *ti*:

зазначають час:

, T13.XI:528:116 551:1000a.168:533:130, *u-B'ULUK-TUUN-ni ta-JUUN-AJAW-wa*, *'ub'uluk tuun ta' Juun Ajaw*, „одинадцятий рік у двадцятиріччі 1 Ахав”

, T59.V.500[524] XVII.Dog:130, *ti-HO'-HIX HUKLAJU'N-UN-wa*, *ti' ho Hix waxaklaju'n 'Uni'iw*, „у день 5 Хіш 17 числа місяця Уніів”;

зазначають мету, призначення:

, T62.77:585a:140 96.62:565:140 738².130, *yu-ch'i-b'i-la ta-yu-ta-la ka²-wa*, *yuch'ib'il ta' yutal kakaw*, „келик для бобів какао”,

, T62.77:585a 59.743.93 738 738.130, *yu-ch'i-b'i ti-a-ch'a ka ka-wa*, *yuch'ib' ti'ach' kakaw*, „келик для соковитого какао” (тобто, для м'якоті какао).

, 126.669:178var 59.679:25:130, *ya-k'a-wa ti-i-ka-tsi*, *yak'aw ti'i[h]kaats*, „він дав у якості данини”;

, T126.534:136[126] 203.592² 59.152.1009d, *ya-la-ji-ya ts'u-nu²ti-ITSAMNA-KOKAAJ*, *yalajiiy ts'unun ti'Itsamna Kokaaj*, „сказав колібрі Іцамна Кокааху” (букв. „для Іцамни Кокааха”);

, T126.534:136[126] 59.671:88, *ya-la-ji-ya ti-chi-ji*, *yalajiiy ti' chij*, „він сказав оленеві”;

зазначають набуття певної якості, перебування у певному стані:

, T644b:130.116:126 96var.168:518:188, *CHUM-mu-wa-ni-ya ta-AJAW-le*, *chumwaniiy ta'ajawle(l)*, „сів на владарювання”;

, T644[19]:178.88:126 59.168:188:130, *CHUM-mu-la-ji-ya ti-AJAW-le*, *chumlaajiy ti'ajawle(l)*, „сів на владарювання”;

зазначають використання певної речі як інструмента (утворюють так звану „конструкцію орудного відмінку”):

, T126.19:670:136[126] 89.1:669[556], *ya-YAL-ji-ya tu-u-k'a-b'a*, *yalajiiy tu'k'ab'*, „він кинув його своєю рукою”;

лише *ti* –

використовується у конструкціях, що зазначають знаходження у певному стані, виконання певної дії:

, T1:757/405 59:670[533].516a:103, *u-B'AAH-hi ti-CH'AM-AK'-ta*, 'ub'aah *ti' ch'am ak'at*, „зображення такого, що взяв, танцюючи” (букв. „такого, що у стані взяття”);

зазначає назви танців:

, T679.516a:406.181 59.III.229[743] 617:69.421, *i-AK'-TAJ-ja ti-HUX-a-je-ne*, 'i'ak'taj *ti' hux* 'ajen, „до того, як станцював `Три ахени” (ахен – ритуальний предмет неясного характеру).

В написах Північного Юкатану, зокрема, в Чічен-Іца, зустрічаються прийменники *'ichil*, що вказує період часу, та *mal*, який вказує на перебування всередині чогось:

, T679:671:178.XI:528:116 51.168:533:130, *i-chi-la-B'ULUK-TUUN-ni ta-AJAW-wa*, '*ichil b'uluk tuun t'Ajaw*, „в одинадцятому році у двадцятиріччі (1) Ахав”;

, T45:24.502:178 House:59, *ju-li-ma-la YOTOOT-ti, jul mal yotoot*, „увійшов у будинок такого-то”.

5.3.3.1. Присвійний прийменник

Присвійні прикметники, які потребують присвійних (ергативних) займенників, що вказують особу чи предмет, зв'язок із яким зазначають прийменники, відомі в мовах майя колоніальних часів (наприклад: юкатекський *aw-etel*, „разом із тобою”, *y-etel*, „разом із ним”). У мові ієрогліфічної писемності таким прийменником є *-ichnal*, „перед, у присутності”:

, T229.277:671/86 130.130.849, *a-wi-chi-NAL wa-wa-li*, '*awichnal wa[h]wal*, „перед тобою, хто бенкетує”;

, T18[671]/86:178 1011, *yi-chi-NAL-la ...-CHAA[h]K, yichnal ...-Chaa[h]k*, „перед ним, богом ... Чааком”.

5.3.4. Прикметники

До прикметників належать слова, що позначають ознаки особи, речі або явища.

Прикметники, наявні у мові ієрогліфічної писемності майя, можна віднести до категорій якісних та відносних.

5.3.4.1. Якісні прикметники

Якісні прикметники позначають певні первинно універсальні та постійні якості осіб, речей або явищ, такі як розмір, вік, колір тощо.

Морфологічно більша частина якісних прикметників у мові писемності майя співпадає з коренем:

, T58, *SAK, sak*, „білий”;

, T507:405, *tsi-hi, tsih*, „свіжий”;

, T204.507, *u-tsi, 'uuts*, „добрий”.

Разом із тим, для деяких якісних прикметників можна припустити існування вже непродуктивного за Класичної доби словотворчого суфікса *-Vm*:

, T221.188:142, *ke-le-ma, kele'm*, „юний, сильний”;

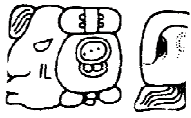
, T178:738:74, *la-ka-ma, lakam*, „великий” .

5.3.4.2. Відносні прикметники

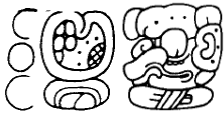
Відносні прикметники позначають ознаки окремих осіб, речей або явищ через їхнє відношення до інших осіб, речей або явищ. Д.Стюарт визначає їх як „прикметники, що позначають якості речей, що не є постійними” (43:127). Найбільш звичайним засобом утворення відносних прикметників у мові ієрогліфічної писемності майя є суфіксальний, шляхом набуття відповідними іменниками суфікса *-VI* чи *-il* (19:32-42):

, T738²:130.178 232.568, *ka²-wa-la u-lu, kakawal 'ul*, „шоколадний атоле”, від *kakaw*, „какао”;

, T1002.103:683:140 528:116, *IX-ta-ja-la TUUN-ni*, 'Ix *Tajal Tuun*, „Господарка каменя у формі смолоскипа (букв. „смолоскипного каменя”)”, від *taj*, „смолоскип”;

, I.T529:24 1119:102, *JUUN-WITS-li CHAA[h]K*, *Juun Witsil Chaa[h]k*, „Перший Гірський Бог Дощу”, від *wits*, „гора”;

, T568:173.24 177.507:142, *lu-mi-li pi-tsi-la, luumil pitsil*, „земляний гравець” (учасник боротьби, що відбувалася на ґрунті), від *luum*, „земля”.

Прикметники, що позначають ознаку, яку набуто, імовірно, утворюються за допомогою суфікса *-jal* (19:39-42):

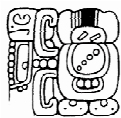

, T281.181:140 19.528:18, *K'AN-ja-la tu-ku-yi*, *k'anjal mikiu*, „горлиця, яка жовтіє”;

, T58.683:139 756, *SAK-ja-la SUUTS'*, *sakjal suuts'*, „кажан, який білішає”.

Посилення ознаки, можливо, передавалося шляхом подвоєння прикметникового кореня (як у сучасних мовах ч'оль і чонталь):

, 229.126.17:683:178, *a-ya-YAX-ja-la*, *aj-yayaaxjal*, „такий, що став яскраво зеленим”.

5.3.4.3. Вживання прикметників

В ієрогліфічних текстах майя прикметники завжди вживаються разом із означеним іменником (передують йому) і не мають особливих граматичних ознак (наприклад, числа, роду чи відмінку). У складі присвійних конструкцій вони виступають як частина іменникової словоформи і йдуть після ергативного займенника:

, T232.178:738:74.1030p:116 1:757:106 122.624[544]. 25.764.23, *u-la-ka-ma-TUUN-ni u-B'AAH-hi K'A[h]K'-PAKAL-ka-KAN-na*, 'ulakamtuun 'ub'aah K'a[h]k' Pakal Kan, „великий камінь (= стела) образу Вогнешитого Змія”.

5.3.4.4. Ад'ективация іменників

У сполученнях деяких іменників один із цих іменників вочевидь має значення відносного прикметника, хоча не набуває відповідних граматичних ознак. Отже, відбувається ад'ективация („оприкетникування”) іменника. Таке явище, зокрема, має місце у сполученнях „географічна назва” + ‘*ajaw*, „владар”, „такий-то владар” (приблизно, якщо б українською казали не „київський князь”, а „Київ-князь”). Ці сполучення, значення яких було встановлено ще у 1958 році Г.Берліном, прийнято називати „емблемними ієрогліфами” (Emblem Glyphs), наприклад:

, T36.743[928]/168/130, *K'UH-a-k'e-AJAW-wa*, *k'uh(ul) Ak'e 'ajaw*, „священний Ак'еський владар” (правитель Бонампака чи Лаканха),

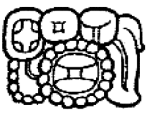
, T45.320[568].177/168, *ju-JUL-lu-pi-AJAW*, *Juluup/Julpi 'ajaw*, „Хулуупський чи Хульпіський владар” (правитель Ішкуна),

, T36.562:23/168, *K'UH-pa-CHAN-na-AJAW*, *k'uh(ul) Pachan 'ajaw*, „священний Пачанський владар” (правитель Йашчілана),

, T33.177².743/168, *K'UH-pi²-a-AJAW*, *k'uh(ul) Pipa'ajaw*, „священний Піпаський владар” (правитель Помона)

, T36.582[644].115/168, *K'UH-po-mo-yo-AJAW*, *k'uh(ul) Pomoy 'ajaw*, „священний Помойський владар” (місто не ідентифіковано),

, T33.115.585c(=585a[102])/168, *K'UH-yo-ki-b'i-AJAW*, *k'uh(ul) Yokib'ajaw*, „священний Йокібський владар” (правитель П'єдрас-Неграс).